

УДК 657:631

МЕТОДОЛОГІЯ ОБЛІКУ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ СТРУКТУРАХ

Панкратова Л.А., к.е.н., доц. кафедри обліку і аудиту Уманського національного університету садівництва

Проаналізовано та критично оцінено стан наукової проблематики та дискусійних питань, що пов'язані з методологією бухгалтерського обліку у комерційних банківських структурах. Досліджені сучасні тенденції організації обліку банківської діяльності та відповідності її до міжнародних стандартів обліку.

Облікова політика, принципи бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти обліку.

Активний розвиток ринкового середовища в Україні вимагає практично щоденного вдосконалення методологічних засад організації бухгалтерського обліку банківської системи комерційних банків як важливого засобу реалізації ефективних управлінських рішень.

Становлення та розвиток ринкових відносин визначає ряд першочергових стратегічних завдань діяльності банків, оскільки ефективно діюча банківська система є рушійною силою економічних перетворень, зі створенням та розвитком якої пов'язане і формування ринку банківських послуг.

Сучасні тенденції розвитку національної економіки відображають процес переходу від екстенсивного до інтенсивного розвитку банківської системи, усе більше розширення сфер діяльності банків, відповідності організації обліку банківської діяльності до міжнародних стандартів обліку. Пошук оптимальної організації бухгалтерського обліку у комерційних банківських структурах і відповідності її до міжнародних стандартів обліку визначає об'єктивну необхідність активного становлення і розвитку такого важливого інформаційного сегменту обліку як облікова політика банківських послуг.

Позитивний вплив на обґрунтування напрямів процесу реформування та розроблення нормативно-правової бази бухгалтерського обліку в банках України справили праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загальної теорії і практики господарського обліку. Авторами цих досліджень є провідні вітчизняні науковці: Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, С. Ф. Голов, Г. Г. Кірейцев, М. В. Кужельний, В. Г. Лінник, М. С. Пушкар, П. Т. Саблук, В. В. Сопко, Б. Ф. Усач, М. Г. Чумаченко, В. Г. Швець та зарубіжні теоретики: К. Друрі, М. Р. Метьюс, О. А. Міронова, С. А. Ніколаєва, В. Ф. Палій, Я. В. Соколов, В. І. Стражев, Є. С. Хендриксон, А. Д. Шеремет, А. Яругова.

Окремо варто підкреслити значення фундаментальних досліджень проблем ефективного функціонування вітчизняної банківської системи, що узагальнені в працях В. О. Васюренка, О. В. Дзюблюка, А. М. Мороза, С. В. Мочерного, М. І. Савлука, Р. І. Тиркала.

Протягом останніх років банківська система України перетворилася на одну з провідних сфер підприємницької діяльності. Сьогодні інвестори банку не хочуть задовольнятися інформацією, яка традиційно відображається у фінансовій звітності. Процеси гармонізації та стандартизації обліку, які відбуваються в усьому світі, та завдання щодо адаптації бухгалтерського обліку в банках України до міжнародних стандартів потребують удосконалення його нормативного забезпечення як на рівні держави, так і на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» - бухгалтерський облік та фінансова звітність ґрунтуються на десяти основних принципах. У ст. 6 зауважено, що «... порядок ведення бухгалтерського обліку та складання звітності в

СЕКЦІЯ 2

«Удосконалення процесів менеджменту, обліку та аудиту на підприємствах: світовий та вітчизняний досвід»

банках встановлюється НБУ відповідно до даного закону та національних П(С)БО». Отже, норми Закону України № 996-XIV поширюються і на банки України.

В Україні законодавчо визначено десять принципів бухгалтерського обліку: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошовий вимірник, періодичність. Розглянемо дані принципи, виходячи з особливостей обліку банківських установ. [2]

Послідовність передбачає постійне (із року в рік) застосування банком обраної облікової політики. Зміна методів обліку потребує додаткового обґрунтування розкриття у фінансових звітах.

Автономність – кожен банк розглядається як юридична особа, відокремлена від власників. Особисте майно і зобов'язання власників банку та інших банків (підприємств) мають бути відокремлені від активів та зобов'язань банку.

Безперервність – оцінка активів та зобов'язань банку здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати далі. Банки надають послуги з кредитування, розміщення депозитів, купівлі-продажу іноземної валюти тощо і при цьому оцінюють активи та зобов'язання, безперечно, плануючи діяльність у майбутньому. Якщо банк планує скоротити масштаби своєї діяльності, це має розкритися у фінансових звітах.

Нарахування та відповідність доходів і витрат – доходи та витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей. Для визначення фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів.

Історична (фактична собівартість) – застосування цього принципу передбачає досягнення адекватного відображення фінансового стану банку через намагання уникнути суб'єктивних оцінок господарських операцій. Пріоритетною є оцінка активів і зобов'язань банку, виходячи із фактичних витрат на їх придбання (стосується здебільшого первісної вартості активів і зобов'язань).

Єдиний грошовий вимірник – всі банківські операції вимірюються та узагальнюються у фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці, тобто всі операції з валютної позиції банку дублюються в національній вартості.

Періодичність – господарська діяльність банку розподіляється на певні періоди з метою складання фінансової звітності. Завершеним обліковим періодом, що охоплює повний цикл обробки облікової інформації і закінчується складанням фінансової звітності, вважається календарний рік.

Повне висвітлення – фінансова звітність банків повинна містити усю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі.

Обачність – при поданні інформації у фінансовій звітності банку слід уникати завищення активів і доходів та запобігати заниженню оцінки зобов'язань і витрат. Згідно з принципом обачності передбачається ведення рахунків: резервів під можливе знецінення активів, резервів можливих витрат за сумнівними активами, резервів під ризику та платежі.

Превалювання сутності над формою – справжній зміст господарських операцій, пов'язаних із наданням кредитів, отриманням депозитів та ін., є значно важливішим чинником, ніж форма обліку та звітності, які містять інформацію про зазначені операції.

Сп'як Г. вважає, що для банківських установ доцільно доповнити даний перелік принципів обліку наступними [3]:

- дата операції – операції відображаються у бухгалтерському обліку за датою їх здійснення, тобто в день виникнення прав або зобов'язань незалежно від дати руху коштів за ними;
- окреме відображення активів і пасивів – усі статті активів і пасивів оцінюють

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів
«Роль інститутів освіти та науки у формуванні інноваційної культури суспільства»**

окремо і відображають в розгорнутому вигляді;

- відкритість – фінансові звіти мають бути достатньо якісними і детальними, легко зрозумілими користувачам, правдиво, достовірно та повно відображати стан активів, зобов'язань та капіталу;
- консолідація – банк – юридична особа має формувати консолідований баланс установи у цілому з урахуванням своїх дочірніх та спільних підприємств і організацій за виключенням залишків за взаємними розрахунками та вкладеннями.

Також, вважаємо за потрібне обов'язково враховувати мультивалютний принцип обліку про формуванні інформаційної бази для складання звітності банківської діяльності.

Протягом останніх років банківська система України перетворилася на одну з провідних сфер підприємницької діяльності. Утім практика висуває все складніші завдання, розв'язання яких потребує великого обсягу інформації системного характеру, переважна частина якої формується завдяки процедурі бухгалтерського обліку. Сукупність ефективних способів і методів ведення й організації обліку дає можливість уникнути надмірного ризику за здійснення банківського бізнесу та об'єктивно оцінити ефективність та результативність діяльності банку. Сформована бухгалтерська інформація виконує важливу функцію в системі захисту комерційного банку від банкрутства, підвищуючи якість керування банком та активно впливаючи на зміну характеру управлінських рішень відповідно до умов конкуренції, нестабільності фінансових ринків, які негативно позначаються на рівні ризикованості банківської діяльності. За таких обставин важливо спрямувати процеси вдосконалення бухгалтерського обліку на формування економічної інформації, що характеризує результати фінансово-господарської діяльності комерційних банків на підставі реальних показників стану активів, зобов'язань, власного капіталу з огляду на вимоги міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Оцінка достатності національного нормативного забезпечення формування облікової політики засвідчила, що в прагненні до найшвидшої адаптації до МСБО, система нормативного регулювання вітчизняного бухгалтерського обліку випереджає чинну законодавчу базу і рівень виробничих відносин. Несинхронізовані зміни в облікових методиках і зміни в господарських процесах призводять на практиці до ілюзії ринкових перетворень, і тільки формально наближають національний бухгалтерський облік до міжнародних стандартів.

Проте даліше вдосконалення реформованої системи обліку та звітності не слід орієнтувати винятково на здобутки зарубіжної теорії та практики бухгалтерського обліку. При формуванні нормативно-інструктивної бази важливо брати до уваги економічні реалії України, позитивні традиції у підходах до бухгалтерського обліку, що склалися протягом періоду роботи вітчизняних банків.

З переходом на оновлену систему обліку активізувалися можливості співпраці вітчизняних банків із зарубіжними банками-кореспондентами та іноземними фінансово-кредитними установами та організаціями. Умовою успішності виконання програми реформування системи бухгалтерського обліку з орієнтацією на вдосконалення загального управлінського процесу слід визнати позитивну мотивацію власників та керівників банків стосовно одержання реальних даних про рівень ризикованості банківської діяльності, стан активів, зобов'язань і капіталу комерційного банку.

Недостатність та нерозробленість нормативного забезпечення формування облікової політики щодо створення забезпечень банку та бажання достовірного відображення фінансового результату діяльності банку згідно з міжнародними стандартами, вимагає окреслення кола питань, які мусять визначитися в обліковій політиці банку, а саме:

- установлення видів забезпечень; розробка порядку їх створення і використання;
- вибір методів формування; визначення порядку інвентаризації і проведення коригувань за їх підсумками;

СЕКЦІЯ 2

«Удосконалення процесів менеджменту, обліку та аудиту на підприємствах: світовий та вітчизняний досвід»

- установлення межі величини витрат, за якою є доцільним створення забезпечень тощо.

Аналіз різних способів створення забезпечень підтвердив, що для банківської установи доцільним є прямолінійний метод їх формування, оскільки лише він може повністю забезпечити планомірність накопичення витрат банку.

При формуванні облікової політики за власними коштами банку визнана необхідною конкретизація таких правил: відображення статутного капіталу при його первинному визнанні та при повторному розміщенні, у тому числі і визнання первинної вартості акцій; формування додаткового капіталу; визначення переліку страхових резервів та резервних фондів, що створюються банком за рахунок капітальних статей балансу; правила виплати дивідендів; проведення взаєморозрахунків між структурними підрозділами банку при формуванні фінансових результатів їх діяльності; визначення фінансового результату діяльності банку.

Тому, для повного відображення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами в комерційних банках України доцільно розглядати облікову політику виходячи з її трьох складових – методологічної, організаційної та технічної та розглядати як системний узагальнюючий документ, який включає внутрішні документи різних рівнів (облікову політику, положення, інструкції, правила, порядки, інформаційні стікери), що становлять внутрішньокорпоративні стандарти бухгалтерського обліку. Вони є докладним інструктивним матеріалом щодо організації бухгалтерського обліку та методики й техніки облікових процедур.

Володіючи широким спектром облікової інформації, керівництво банку має можливість обґрунтувати раціональні зміни в стратегії й тактиці ведення банківського бізнесу. Це і визначає стрижневу особливість інформації, сформованої в межах інтегрованої облікової системи комерційного банку, як цінного банківського ресурсу.

Облікова політика банку повинна базуватися не тільки на загальнообов'язкових принципах, а й на всіх специфічних принципах обліку, які в сукупності характеризують зміст, обсяг і зміни будь-якої інформації стосовно ведення банківської діяльності. Такий підхід забезпечить цілісність інформаційно-документальної системи банку, достовірну облікову інформацію про його діяльність, ефективне використання фінансових та людських ресурсів.

Отже, основний напрям реформування бухгалтерського обліку прямо пов'язаний з виходом вітчизняного банківського сектору на міжнародний фінансовий ринок, орієнтований на формування бухгалтерської інформації нового типу та вдосконалення системи обліку через запровадження міжнародних принципів його ведення. Разом з тим процес інтеграції України у Європейський Союз потребує зміни підходів до визнання активів й зобов'язань, доходів та витрат Національним банком. Всі ці досліджені питання повинні вплинути на розроблення та обґрунтування відмінних від міжнародних стандартів бухгалтерського обліку процедур обліку результатів переоцінки активів та зобов'язань Національного банку.

Список використаних джерел

1. Дзюблук О. Сутність банківської системи та її роль в економіці ринкового типу / О. Дзюблук // Фінанси України. - 2002. - №8. - С.79-85.
2. Павелко О. Адаптація основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності до потреб банків України / О. Павелко // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 410 – 415.
3. Спьяк Г. Базові засади побудови бухгалтерського обліку банків України в сучасних умовах / Г. Спьяк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 10. – С. 30 – 34.

МЕТОДОЛОГИЯ УЧЕТА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВСКИХ СТРУКТУРАХ

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів
«Роль інститутів освіти та науки у формуванні інноваційної культури суспільства»**

Л.А. Панкратова

Проанализировано и критично оценено состояние научной проблематики и дискуссионных вопросов, связанных с методологией бухгалтерского в коммерческих банковских структурах. Исследованы современные тенденции организации учета банковской деятельности и соответствия ее международным стандартам учета.

Учетная политика, принципы бухгалтерского учета, международные стандарты учета.

ACCOUNTING METHODOLOGY IN COMMERCIAL BANKING INSTITUTIONS

L.A. Pankratova

It is analysed and the state of scientific development of questions of problems and debatable, linked taking into the methodology of accounting in commercial banking structures is critically appraised. Investigated current trends organize accounting banking and its compliance with international accounting standards.

Accounting policies, accounting principles, international accounting standards.